

ALGILANAN KENT VE KURAMSAL KENT NİTELİKLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME⁶

Arş. Gör. Mete Korhan ÖZKÖK⁷

Gönderim Tarihi: 07.06.2021

Bu Makaleye Atıf İçin:

Özkök, M. K. (2021). “Algılanan Kent ve Kuramsal Kent Nitelikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *İstanbul Rumeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 15-30.

Özet

Kentler, zaman sürecinde sürekli değişen/dönüşen sosyo-ekonomik ve politik ilişki yumaklarının fiziksel mekân üzerinden biçimlendiği örüntülerden meydana gelmektedir. Bu yapısı ile diğer yerleşim tiplerin farklı olarak özsel birçok farklı niteliğin bulunduğu bir karmaşık bir bileşke özelliği taşımaktadır. Kent kavramı ise tarih boyunca farklı kuramsal bakış açıları ve dönemin özelliklerine göre farklı biçimler, anlamlar kazanmış dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamik yapı, literatürde ve yasal mevzuatta dönemler ve ülkeler için "ortak" bir kent tanımının yapılamamasına neden olmuştur. Ancak kentlerin bir fizik düzleminden öte olan anlamının aktarılabilmesi için kenti tanımlayan özsel niteliklerinin tüm boyutları ile beraber ele alınması ve ortaya konması gerekmektedir. Bu durum özellikle planlama eğitiminde de kendisini göstermekte, mekânsal çevreyi doğru değerlendiren şehir plancılarının yetiştirilebilmesi için planlama eğitiminin kente yönelik tüm nitelikleri kapsayan bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada, 2015-2017 yılları arasında Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama 1. Sınıf öğrencilerinin “algıladıkları” kent ile planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent arası ilişki incelenecek ve planlama eğitiminde Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrencilerinin algılarından yola çıkılarak kenti tanımlamada özellikle üzerinde durulması gereken niteliklere yönelik yorumlamalar getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *kent kavramı, kentsel nitelikler, Kırklareli, planlama eğitimi.*

⁶ Bu makale, 2016 yılında 40. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumunda sunulan “Planlama Öğrencileri Gözünden Kent Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme” adlı bildirinin 2017 yılına ait yeni veri seti ile geliştirilmiş halidir.

⁷ Araştırma Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Orcid: 0000-0001-8734-3644, metekorhanozkok@gmail.com

A COMPARATIVE EVALUATION ON THE PERCEIVED AND THEORETICAL URBAN QUALITIES

Abstract

Cities consist of patterns in which physical space shapes socio-economic and political relations constantly changing/transforming over time, thereby making city full of complex features which are not in common with other types of settlement. The concept of city, on the other hand, has a dynamic structure that has acquired different forms and meanings in parallel with different theoretical perspectives and the characteristics of the period. This dynamic structure has caused a lack of a common definition for “city” for periods and countries in the literature and legal legislation. However, it is of great importance to analyze every dimension of the essential qualities that define “city” with a view to conveying the meaning of “city” that is beyond the physical limits. This can be seen especially in urban planning education. Urban planning education should have a structure that includes every quality of the city in order to train urban planners capable of correctly evaluating the spatial environment. In this study, the relationship between the city “perceived” by the freshmen studying Urban and Regional Planning at Kirklareli University and the “theoretical” city covered in urban planning curriculum between the years 2015 and 2017 will be examined. Accordingly, data based on the perception of freshmen shedding light on the qualities that are of high importance to define “city” in urban planning education will be analyzed.

Keywords: *urban concept, urban qualities, Kirklareli, planning education.*

1. Giriş

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu yapısına bağlı olarak, tarih boyunca gereksinimlerini karşılamak için insanlar birbirileri ile ilişkiler kurmuş ve bu bağlar topluluk, toplum olmak üzere farklı sosyal birliktelikleri, örgütlenme düzeylerini beraberinde getirmiştir (Laborit, 1990; Kaya, 2003). İnsanların bir arada yaşama isteği ve oluşturduğu bu ilişkiler ise yerleşim olgusunun temellerini atmış ve alan-mekân-yer algı sürecinde biçimlenerek, bir yerleşim birimi olarak “kent” oluşmuştur. Kent ile ilgili kavramsal tanımlara ve farklı görüşlere geçilmeden önce, alan-mekân-yer kademeli algı sürecinin tanımlanması; kent olgusunun bir fiziksel düzlemde öte olan önem ve anlamını ortaya koymak açısından önemli bir yere sahiptir. Sözlük tanımları incelendiğinde, dilimizde alan-mekân-yer kavramları arasında tanım bazında bir fark bulunmaması ve kavramların iç içe geçmiş bu hali bu konunun vurgulanmasında bir diğer etkidir.

Ulusal ve uluslararası kaynaklar incelendiğinde, alan kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımları şu şekildedir:

- Düz, açık, geniş yer, meydan, saha; orman içinde düz ve ağaçsız yer, düzlük; bir çalışma çerçevesi (TDK, 2021a). Dünya yüzeyinin bir parçası; uzayda yer alan herhangi bir şeyin bulunduğu nokta; açık, sınırlanmamış bölüm; boş alan (CD, 2021a).

Mekân kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımlar şu şekildedir:

- Yer, ev, yurt, uzay (TDK, 2021b). Alan, yapılı çevre, şehir, yer, alan, boşluk; yapılı çevre için veya başka amaçlar için kullanılan alan (CD, 2021b).

Yer kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımları ise şu şekildedir:

- Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân; gezinilen, ayakla basılan taban; yaşanılan, oturlan bölge (TDK, 2021c). Yuva, ev, yaşamak ve inşa etmek için uygun alan; insanın yaşayabileceği alan (CD, 2021c).

Tanımları inceleyecek olursak; düz, geniş ve sınır algısından bahsedilmeyen yer “alan” olarak, belli bir amaç doğrultusunda değişerek yeni bir nitelik kazanmış, sınırlara sahip yer ise “mekân” olarak tanımlanmaktadır. Ancak bir mekânı oluşturmak için her yönden kesin fiziksel engellerin olması gerekmemektedir, mekânda var olan sınırlar duyular yoluyla da oluşturulabilmektedir. Dolayısıyla mekân kavramında bahsedilen sınır, algıyı yöneten ve algılanabilen soyut/somut kapalılık olarak anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca mekân özelinde yapılacak yorumlamalarda, işin zaman boyutunun atlanmaması gerekmektedir çünkü mekânın oluşumu zamana dolayısıyla zamanla beraber gelişen değişim ve oluşuma bağlıdır. Değişim, oluşum ve hareketin görüldüğü alanın bir mekâna dönüşeceğini söylemek mümkündür.

Mekân, sınırlı, bir şeyin var olmasına, barınmasına ya da kendisini temsil etmesine imkân sağlayan düzlem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlu, zaman süreci içerisinde yaşadığı alanda belleğine işlenen öğeleri birleştirerek yeni anlamlar, başka bir deyişle imgelemeler oluşturmaktadır (Laborit, 1990). Mekân tanım itibarıyla tarihsel süreçte dönemler

ve anlayışlar kapsamında farklı içeriklere sahip olmuştur. Özellikle Rönesans ve Barok dönemler içinde mekân “tasarlanacak, güzel hale getirilecek” bir fiziksel düzlem olarak ele alınmış koşutunda planlama, kentsel tasarım ve kentsel düzenleme ile ilgili uygulamalar ise “kenti güzel kılma, sanat eseri olarak tasarlama” biçiminde gelişmiştir. Sanayi dönemini kapsayan 19. yy ve devamında kentsel büyüme ve gelişmede paradigmanın kırılışını getiren kapitalist/liberal dönemi kapsayan 20. yy ve günümüzde küresel/neo-liberal kent dönemini kapsayan 21. yy’da mekân “kullanım/değişim değeri” ile ön plana çıkmış, menkul değeri ile ölçülen ve bu koşutta tasarlanan/değiştirilen/üretilen bir fiziksel düzlem haline gelmiştir. İnsanoğlunun bulunduğu mekânda, belenmiş deneyim edinimi, hissettiği duyular, yüklediği anlamlar ve oluşturduğu imgelemeler ise “çevresel yuva” yani “yer” algısını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, salt mekândan, yere doğru algının biçimlenmesinde insanoğlunun algısında bir takım imgelemelerin oluştuğu ve bellekte mekânı “yer” kılacak niteliklerin tanımlanmaya başladığı görülmektedir. Birey ve topluluk düzeyinde görülen “yer, yuva” algısının toplum düzeyinde “kent” algısına ulaşabileceğini söylemek mümkündür (Laborit, 1990). Bu bakımdan kenti anlamak için; kentte yaşayan toplumun belleğindeki imgelemelerin dolayısıyla tanımladığı niteliklerin özellikle ele alınması gerekmektedir.

Sözlük tanımları incelendiğinde kent, "nüfusun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetim ile ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı" (TDK, 2021d), “yüksek nüfusun olduğu, yönetim merkezine sahip, ekonomik organizasyonların bulunduğu yerleşim” (CD, 2021d) şeklinde ifade edilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde ise, kent kavramının tarihsel süreç içinde dönem özelliklerine göre farklı içerik ve kapsamlar kazanan dinamik bir tanıma sahip olduğu görülmektedir. Bakış açısı değıştikçe kent tanımı ve kenti tanımlamada kullanılan nitelikler farklı biçimlerde evrilmiştir. Sosyologların, şehir plancılarının, antropologların, tarihçilerin, iktisatçıların vb. birçok farklı meslek grubunun kendi disiplin çerçevesinde kenti farklı nitelikler kullanarak tanımladığı görülmektedir (Kaya, 2003; Pustu, 2006). Bu durum, literatürde ve yasal mevzuatta dönemler ve ülkeler için "ortak" bir kent tanımının yapılamamasına neden olmuştur.

Bu çalışmada; planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent, kente dair temel nitelikler ile şehir ve bölge planlama öğrencilerinin “algıladıkları” kent, kente dair temel nitelikleri ortaya koymak ve aralarındaki temel farklar/benzerlikler tartışmak temel amacı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, literatürde yer alan ve farklı disiplinlerce ortaya konmuş kent tanımları incelenecek ve bir bölüm sonucu olarak kenti tanımlarken aktarılan nitelikler üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde ise, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 1. Sınıf öğrencilerine sorulan, “Kent nedir?” sorusuna yönelik gelen cevaplar incelenecek ve “algılanan” kenti tanımlarken aktarılan nitelikler üzerinde durulacaktır. Sonuç olarak ise, planlama eğitiminde Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrencilerinin algılarından yola çıkılarak kenti tanımlamada özellikle üzerinde durulması gereken niteliklere yönelik yorumlamalar getirilecektir.

2. Yöntem

Çalışmada analiz yöntemi olarak nitel görüşmeler yapılmıştır. Örneklem olarak, Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılı girişli birinci sınıf öğrencileri (47 kişi) ve 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı girişli birinci sınıf öğrencileri (44 kişi), 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı girişli birinci sınıf öğrencileri (45 kişi) seçilmiştir. 2015-2017 arası olmak üzere üç yılı kapsayan çalışmada toplam 136 adet öğrenci ile görüşülmüş ve öğrencilere “Kent nedir? Kenti tanımlamada kullandığınız temel nitelikler nelerdir?” soruları sorularak cevaplar alınmıştır. Alınan cevaplar IBM SPSS Statistics programında derlenerek; frekans incelemeleri ve çapraz sorgular yapılmıştır.

3. Literatür Değerlendirmeleri

Kentler temelde mekân odaklı karakteristiği olan ve sınırlı bir bölgede yüksek insan yoğunluğuna sahip bir yerleşimdir. Ancak kenti diğer tanımlayan nitelikler zaman ve teknoloji değiştikçe farklılaşmakta, yeni nitelikler eklenebildiği gibi bazı nitelikler açısından eksilmektedir (Weeks, 2010, s. 34). Literatürde sunulan “kent” tanımları ve kentlere ilişkin aktarılan nitelikler incelendiğinde; coğrafi, fiziksel, ekonomik ve sosyal faktörler ekseninde farklılaştığı, içerik vurgularının zaman içinde değiştiği görülmektedir. Kent kavramı ise tarih boyunca farklı kuramsal bakış açıları ve dönemin özelliklerine göre farklı biçimler, anlamlar kazanmış dinamik bir yapıya sahiptir. Kentlerin niteliksel özelliklerini tanımlama sürecinde farklı eksenlerde yoğunlaşmaktadır. Ekonomik, sosyolojik, kültürel ve tarihsel ve ülkemiz mevzuatında görüldüğü hali ile nüfus yapısı açısından tanımlama ve değerlendirmeler özelleşmektedir.

Saunders (1986) kentlere yönelik incelemenin salt nüfus, kentsel yoğunluk ve kentsel büyüklük gibi fiziksel kavramlarla kısıtlanamayacağını; toplumsal süreç ve ilişkilerin evriminin incelenmesi ile kenti diğer yerleşimlerden farklı kılan noktaların tespit edilebileceğini belirtmektedir. Köy ve kent kavramlarının birbirinden farklı ve kentin özelliklerinin tanımlanmasında, Ferdinand Tönnies, “cemaat” ve “cemiyet” kavramları ile kent tanımında sosyal gruplara ve sosyo-kültürel ilişkilere ağırlık vermiştir. Cemaatler bugün kü yapısı ile köylere atıf verecek şekilde, etnisite, kültürel yapı bakımından farklılaşmamış homojen, küçük, kendi arasında mekanik dayanışmanın olduğu topluluklardır. Cemiyetler ise kentlere atıf verecek şekilde etnisite, kültürel yapı bakımından heterojen, sosyal farklılıkların yoğun olduğu, farklı iş bölümlerinin organik dayanışma ile yürütüldüğü bir yapıdadır. Daha farklı bir dil ile kentlerde köylere göre bireyin konumu, ürettiği hizmet/değer/fayda ekseninde belirlenebilmektedir (Tönnies, 1887). Durkheim ileri düzeyde karşılıklı bağımlılık, yüksek nüfus oranı, yüksek iş bölümü ve uzmanlaşma ile organik dayanışmanın görülebileceğini vurgulamaktadır (Yükselbaba, 2017, 204). Kent bu bakış açısı ile toplumsal açıdan etkileşim içinde olan, iş bölümleri ve iş birliklerine sahip, uzmanlaşmış bir bütündür (Topal, 2004, 279). Louis Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme” isimli makalesinde, kentin fiziksel bir düzlem ve katı bir mekânsallıktan öte sosyolojik örgütlenme yapısını vurgulamaktadır. Kenti

nüfus büyüklüğü, yoğunluk, heterojenlik, kentliler arasında toplumsal çıkar ilişkileri gibi kavramlar ile tanımlanmış ve kent tanımında kenti yaşanan bir mekândan çıkartarak, insanları ve toplumsal ilişkileri etkileyen, sosyo-ekonomik ve kültürel bileşenlerin bir bütünü olarak tanımlamıştır (Wirth, 2002). Kentler bireyin birden fazla ve birbirinden farklı gruplar içinde kendisini ifade edebildiği, ırk, dil, gelir ve toplumsal konum açısından birbirlerinden ayrıldığı ancak sistem devamlılığı açısından bireylerin karşılıklı bağımlılığının arttığı ve ilişkilerin karmaşık, kırılabilir bir hale geldiği yapıdadır (Wirth, 2002, 105). Simmel (2012, 1-9) kent olgusunu “yabancılaşma” kavramı üzerinden incelemektedir. Kentsel yaşamın en büyük problemi toplumsal yapı içinde bireyselleşmeyi ve bağımsızlığı koruyabilmektir. Kentte yaşayan insanlar, köy toplumlarına göre daha yalnız, topluluk duygusu ve mekânsal bağlılığı azalmış kişilerdir. Para ekonomisi toplumsal ilişkiler üzerinde etkili olup, tüm yaşam biçimini biçimlendirmektedir. Bu nedenle kent yaşamı bilinçli olmaya zorlayan, hesapçı, karmaşık ve dakik bir yapıdadır. Simmel, bir “zaman-mekân sıkışması” olgusu bütününde kentte gerçekleşen etkileşimin hızı ve yoğunluğu doğrultusunda “yeni bir toplumsal örgütlenme” yapısının doğduğundan bahsetmektedir (Özdemir, 2010, 52).

Henry Lefebvre ve David Harvey ise kenti tanımlarken, üretim-tüketim ilişkileri ve buna bağlı olarak mekânda sermaye birikimi kavramları üzerinde yoğunlaşmıştır (Topal, 2004). 1960 ve 1970’li yıllardan sonra ise “mekâna dönüş” olarak da nitelendirilebilecek, görülen mekânsal dönüşüm eğilimlerine karşıt kent-mekân-gelişim sorunsalı çerçevesinde David Harvey, Manuel Castells, Henri Lefebvre kuramsal çerçeveler geliştirmişlerdir (Kitchin ve Hubbard, 2018). Lefebvre kentsel gelişim/değişim/dönüşüm süreçlerinin yarattığı sorunları ilk olarak Şehir Hakkı aslı eserinde değerlendirmiş, “kentsel” olanın neyi oluşturduğuna dair sorular sormuştur (Lefebvre, 2015). Bu soruya eserinde verdiği cevap ise, kentsel olanın belirli bir nüfus, coğrafi alan, binaların bir araya gelişi olmadığı ayrıca günümüz literatüründe de kentlerin tanımlamada kullanılan düğüm noktası, aktarma noktası, üretim merkezi nitelikleri ile sınırlı kalamayacağıdır. Kentsel olan kapitalizmin birçok unsurunun ve yönünün mekân içerisinde keşiştiği sosyal bir merkezîyet ile tanımlanmaktadır. Lefebvre, Mekânın Üretimi aslı eserinde Harvey ve Castells’in öncüllüğünde gelişen Marksist teoriye ayrıca “mekân”, “toplumsal mekân” tanımlarını da katarak farklı boyutlar kazandırmıştır. Bu boyutu ise (Lefebvre, 2014, 24-25), “*Katı Marksist gelenekte toplumsal mekân bir üst yapı olarak görülüyordu. Başka şeylerin yanı sıra hem üretici güçlerin hem de yapıların, mülkiyet ilişkilerinin sonucu olarak kabul ediliyordu. Oysa mekân üretici güçlere, iş bölümüne dahildir...Toplumsal mekân, üretim tarzına hem sonuç hem de neden ve gerekçe olarak müdahale etse de üretim tarzı ile birlikte değişir...Toplumlarla birlikte değişir...*” şeklinde açıklamakta mekânın kuramsal yapısına ve mekân ile ilgili yapılacak tanımlamalara toplumsal yapıyı dahil etmektedir.

Rossi, kentün evrimini zorlayan başlıca etmenin ekonomi olduğunu vurgulamaktadır. Tarımsal üretimin zanaatten, zanaat ve ticaretin birbirinden kopması ayrı iş bölümlerinin ve beraberinde uzmanlaşmayı getirmiş ve modern toplum yapısına geçiş başlamıştır (Rossi, 1984, 140). Dolayısı ile kentleşme sürecinde tarımsal üretim kentsel niteliklerden çıkarak kırsal olanda kalmış, kent yerleşikleri tarım dışında kalan diğer mal ve hizmet üretilen yer haline

gelmiştir. Max Weber’de de ekonomik ve siyasi örgütlenme eksenli bir kent arayışı vardır. Kent ekonomik çok yönlülüğünü iki şekilde kazanabilmektedir: feodal toplum yapısı ve pazarın varlığı. Kentler bu hali ile aktif bir alışveriş ve mal/hizmet akışının yer aldığı pazara sahip özelleşmiş bir yapıdır. Sürekli bir akış olmasından mekânsal yapı açısından da heterojen olan bu kent yapıları, “tüketici” kentler, “üretici” kentler ve bunların dışında “garnizon/yönetim” kentleri şeklinde ayrılmaktadır (Weber, 2012, 85-95). Weber’in idealleştirdiği kent ekonomik girişimleri sanayi ve ticaret işlevleri özelinde destekleyen, siyasi açıdan özerk olan (savunma amaçlı kale, özerk mahkeme veya hukuk), özel ve kamusal alanları (kentlilerin bir araya gelebildiği ve etkileşime girebildiği alanlar) bir düzlemde toplamış yapıdadır (Turut ve Özgür, 2018, 5). Bu bağlamda Weberci kent tanımında ekonomiye dayalı organizasyon ve birlikler ile mülkiyet ilişkisinin de önemli olduğunu söylemek mümkündür (Gündüz, 2020, 246). Gideon Childe, Gideon Sjöberg benzer şekilde kent tanımlarında sosyal yapı ve ilişkilerden daha çok ekonomik ve siyasi örgütlenme özellikleri üzerinde durmuştur. Kentin oluşması için belli bir nüfus büyüklüğü, uzun mesafeli ticaret, hukuk ve yasa düzeni gibi temel etmenlerin gerekliliğini aktarmışlardır (Topal, 2004; Akkoyunlu Ertan, 2008).

Farklı bir bakış açısı ile kent tanımlamalarında çoğunlukla mekânsal bakış açısının ve yapıyı çevrenin ele alındığını ve kentin doğal/ekolojik yönünün geri planda kaldığını aktarmaktadır. Özellikle sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, kentlerin doğal/ekolojik niteliklerinin özellikle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Camagni, Capello ve Nijkamp, 1998). Şikago Okulu yaklaşımı da bu açıdan ekolojik bir yaklaşım özelliği göstermektedir. Kent bir ekosistem olarak ele alınmakta, birey bu ekosistemin bir parçası olmaktadır. Ekolojik bakış açısının mekân ve sosyal süreçler ile birlikte değerlendirilmesi sonucunda; mekânsal örgütlenme, bölgeleme, ayrışma nitelikleri kentsel değişiklikleri ve yapıyı okumakta kullanılan temel nitelikler olmuştur (Sakarya, 2014). Farklı olarak Lewis Mumford, kent tanımında siyasi örgütlenme yapısına ağırlık vererek, kentin oluşması için temel etken olarak yönetici sınıfı ve siyasi örgütlenme yapısının oluşmasını koşul olarak aktarmıştır (Mumford, 2013). Frug (1980) kentlerde temelde bir “yasal konsept” olarak ele almaktadır. Kentlerin tarihsel süreçte yasal yapı ve organların gelişiminden bağımsız bir şekilde değerlendirilemeyeceğini belirtmekte; kentlerin güçlü bir şekilde gelişebilmesinin sadece güçlü yasal kurumlar ile olacağını belirtmektedir. Kentlerin doğal var oluşu onları güçlü hale getirmemiş, krizlere açık bir hale getirmiştir. Toplumsal ilişkileri, ekonomik ilişkileri (devlet/özel sektör ilişkisi) kentlerin düzenli bir şekilde gelişmesini sağlayabilmektedir. Bu bakımdan kentlerin gelişmişlik düzeyi ile yasal/yönetsel gelişmişlik arasında doğrudan bir ilişki vardır (Frug, 1980, 1062-80). Benzer şekilde (Henig, 1992) kentlerin büyüme gelişme limitlerinin güçlü yasal/yönetsel çerçeve ve toplumsal örgütlenme ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Ülkemizdeki yasal-yönetsel yapıdaki “kent” tanımları ve kente ilişkin nitelikler incelendiğinde ise; hem 1961 yılı anayasası hem de 1982 yılı anayasası içerisinde özelleşmiş bir “kent” tanımının olmadığı görülmektedir. Ancak mülki idare sınıflamaları, yerel yönetim teşkilatlarının kurulması ve düzenlenmesi açısından yasal düzenlemelerle kentsel/kırsal alan ayrımı nüfus ölçütleri ele alınarak gerçekleştirilmiştir. 1924 onanlı 442 sayılı Köy Kanunu, Madde 1’de “nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında

olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir.” Şeklindeki bir tanımlama ile kente ilişkin ilk nitelikler belirlenmiştir. 2005 onanlı 5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 4’de ise “nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.” Şeklindeki bir tanımlama ile farklı bir nüfus ölçütü getirilmektedir. İlgili kanunda belediye bulunan yerleşimlerin “kent” olarak kabul edileceğine dair özel bir hüküm bulunmamasına karşın; yönetimlerin görev ve sorumlulukları ele alındığında kent yönetimi olarak kurgulandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Devlet Planlama Teşkilatı’nın da getirdiği kent tanımlarında Köy Kanunu ile benzeş bir şekilde yirmi bin kişi nüfusunu ele aldığı görülmektedir (Topal, 2004; Aydın ve Çiftçi, 2015).

Bir sonuç olarak tüm kuramsal kent tanımları incelendiğinde; ekonomik, sosyal ve çevresel başlıklarda toplanabilecek kente dair nitelikler ortaya çıkmaktadır. Günümüz planlama eğitiminde de belirtilen yazarlar ve kuramsal çerçevelerden yola çıkılarak; kentleri tanımlamada kullanılan nüfus büyüklüğü, ekonomik faaliyet türleri ve nüfusun sektörel dağılımı, sosyal yapı özellikleri ve idari yapı gibi niteliklerin kente dair temel nitelikleri ele aldığını söylemek mümkündür.

4. Çalışma Verilerinin Değerlendirilmesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin kent algısını ve kenti tanımlamada kullandıkları nitelikleri çözümlenmeye ilişkin 136 adet öğrenci ile nitel görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sonucunda toplam 287 adet nitelik tespit edilerek, yoğunluk gösteren başlıklarda derlenmiştir (Tablo 1, Şekil 1). Bu görüşmeler öğrenciler henüz mesleki eğitim almadan önce (2015-2017 yılları arasında akademik yılın ilk haftasında) yapılmış olup, kente dair gözlemsel öz tanımlama ve bilgileri elde edilmeye çalışılmıştır. Tablo verilerine ilişkin değerlendirmeler bölüm içerisinde aktarılmaktadır. Öğrencilerin genel olarak verdiği cevaplar ise -yazar tarafından düzenlenmiş hali- ile şu şekilde örneklerle aktarılabilmektedir:

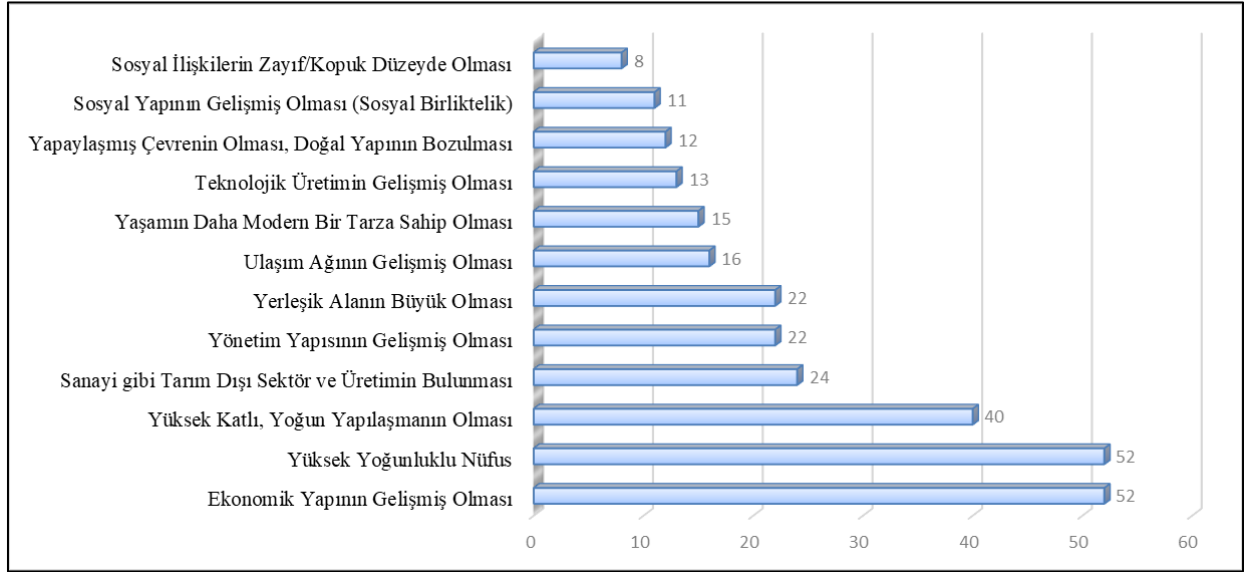
- İnsanları koruyan, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu, hazzın yaşandığı yer (2015-2016, ŞBP-1 Öğrencisi).
- Zaman içerisinde insan, ekonomi ve yönetim etkisiyle dönüşmüş yaşam alanı (2015-2016, ŞBP-1 Öğrencisi).
- İnsanların ihtiyaçlarını giderebildiği, samimiyetin olduğu bir yer (2015-2016, ŞBP-1 Öğrencisi).
- İnsanların gelişmişlik düzeyini değiştiren yer. Ne kadar insan o kadar konut, ne kadar insan o kadar iş ve işyeri (2015-2016, ŞBP-1 Öğrencisi).
- Ekonomisi gelişmiş, yaşam tarzının daha modern ve yaşam imkanlarının daha iyi olduğu yer (2016-2017 ŞBP-1 Öğrencisi).
- İş imkanları açısından güçlü ancak gelenek-görenek açısından zayıf, sosyal ilişkilerin samimiyetsiz olduğu yer (2016-2017 ŞBP-1 Öğrencisi).
- İnsanlara ekonomik açıdan kolaylıklar sağlayan, yönetim açısından daha üstün yerdir (2016-2017 ŞBP-1 Öğrencisi).

- Yaşam tarzının daha modern olduğu, ekonomik açıdan gelişmiş, nüfusu fazla olan yaşanabilir çevre (2016-2017 ŞBP-1 Öğrencisi).
- Yüksek katlı yapıların görüldüğü, farklı ulaşım çeşitleri olan, insan ilişkilerinin şüpheli olduğu yerdir (2017-2018 ŞBP-1 Öğrencisi).
- Sınırları geniş, konutların daha lüks ve işlek ticaret merkezi olan mekân (2017-2018 ŞBP-1 Öğrencisi).
- İş olanaklarının fazla olduğu, yapı ve nüfusun yoğun olduğu yerleşim yeridir (2017-2018 ŞBP-1 Öğrencisi).
- Teknoloji ve ekonominin gelişmiş olduğu, apartman olan yerdir (2017-2018 ŞBP-1 Öğrencisi).

Nitelikler	Frekans	Yüzde (%)
Ekonomik Yapının Gelişmiş Olması (İş İmkânı ve Hizmet Sunumu)	52	18.1
Yüksek Yoğunluklu Nüfus	52	18.1
Yüksek Katlı, Yoğun Yapılaşmanın Olması	40	13.9
Sanayi gibi Tarım Dışı Sektör ve Üretimin Bulunması	24	8.4
Yönetim Yapısının Gelişmiş Olması	22	7.7
Yerleşik Alanın Büyük Olması	22	7.7
Ulaşım Ağının Gelişmiş Olması	16	5.6
Yaşamın Daha Modern Bir Tarza Sahip Olması	15	5.2
Teknolojik Üretimin Gelişmiş Olması	13	4.5
Yapaylaşmış Çevrenin Olması, Doğal Yapının Bozulması	12	4.2
Sosyal Yapının Gelişmiş Olması (Sosyal Birliktelik)	11	3.8
Sosyal İlişkilerin Zayıf/Kopuk Düzeyde Olması	8	2.8
Toplam	287	100.0

Tablo 1: Kentsel Nitelikler Frekans Analizi⁸

⁸ Anlatımı kolaylaştırmak adına yazar tarafından terim düzeltmeleri yapılmıştır.

Şekil 1: Çalışma Verileri Frekans Analizi Sütun Grafiği.

Tablo verileri incelendiğinde; öğrencilerin ağırlıklı olarak genel ortalamanın üstünde kente dair aktardığı temel niteliklerin “nüfusun fazla olması (%18,1)”, “ekonomik yapının gelişmiş olması (%18,1)” ve “yüksek katlı, yoğun yapılaşmanın olması (%13,9)” olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tarım dışı sektörlerin bulunması (öğrenciler kenti tanımlarken temelde ticaret ve sanayi sektörlerini kullanmışlardır), yönetim yapısının gelişmiş olması ve yerleşik alanın büyük olması diğer tanımlayıcı nitelikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan ağırlıklı olarak aktarılan niteliklerin; nüfus, ekonomik yapı, yönetim yapısı ve yapılı çevre ana başlıklarında toplandığı tespit edilmiştir. Buna karşın; kentin diğer temel niteliklerinden olan sosyal ve doğal yapıya ilişkin getirilen niteliklerin çok az (ortalama %4) olduğu, bu niteliklerin kenti tanımlamada olumlu veya olumsuz açıdan ön plana çıkmadığı tespit edilmiştir.

Nitelikler	Nitelik Sıralaması					Toplam	
		1.Sıra	2.Sıra	3.Sıra	4.Sıra		5.Sıra
Yapaylaşmış Çevrenin Olması, Doğal Yapının Bozulması	Adet	2	1	4	0	5	12
	Yüzde (%)	.7%	.3%	1.4%	0.0%	1.7%	4.2%
Sosyal İlişkilerin Zayıf/Kopuk Düzeyde Olması	Adet	1	2	4	1	0	8
	Yüzde (%)	.3%	.7%	1.4%	.3%	0.0%	2.8%
Yerleşik Alanın Büyük Olması	Adet	5	4	8	2	3	22

	Yüzde (%)	1.7%	1.4%	2.8%	.7%	1.0%	7.7%
Yüksek Katlı, Yoğun Yapılaşmanın Olması	Adet	8	12	9	9	2	40
	Yüzde (%)	2.8%	4.2%	3.1%	3.1%	.7%	13.9%
Sanayi gibi Tarım Dışı Sektör ve Üretimin Bulunması	Adet	7	8	8	1	0	24
	Yüzde (%)	2.4%	2.8%	2.8%	.3%	0.0%	8.4%
Sosyal Yapının Gelişmiş Olması (Sosyal Birliktelik)	Adet	3	5	2	1	0	11
	Yüzde (%)	1.0%	1.7%	.7%	.3%	0.0%	3.8%
Yüksek Yoğunluklu Nüfus	Adet	28	14	7	3	0	52
	Yüzde (%)	9.8%	4.9%	2.4%	1.0%	0.0%	18.1%
Ekonomik Yapının Gelişmiş Olması (İş İmkânı ve Hizmet Sunumu)	Adet	21	24	6	1	0	52
	Yüzde (%)	7.3%	8.4%	2.1%	.3%	0.0%	18.1%
Ulaşım Ağının Gelişmiş Olması	Adet	4	6	6	0	0	16
	Yüzde (%)	1.4%	2.1%	2.1%	0.0%	0.0%	5.6%
Teknolojik Üretimin Gelişmiş Olması	Adet	4	7	1	0	1	13
	Yüzde (%)	1.4%	2.4%	.3%	0.0%	.3%	4.5%
Yönetim Yapısının Gelişmiş Olması	Adet	11	5	3	3	0	22
	Yüzde (%)	3.8%	1.7%	1.0%	1.0%	0.0%	7.7%
Yaşamın Daha Modern Bir Tarza Sahip Olması	Adet	8	4	2	1	0	15
	Yüzde (%)	2.8%	1.4%	.7%	.3%	0.0%	5.2%

Toplam	Adet	102	92	60	22	11	287
	Yüzde (%)	35.5%	32.1%	20.9%	7.7%	3.8%	100.0%

Tablo 2: Kentsel Nitelikler ve Niteliksel Sıralamalar Çapraz Sorgu Analizi.

Çalışma kapsamında, öğrencilerin algılarındaki kente dair temel nitelikleri aktarırken bir sıralama yapmaları da istenmiştir. Aktarılan nitelikler ve aktarım sıralaması bir bütün olarak çapraz sorgu tablosunda incelendiğinde ise (Tablo 2);

- Öğrencilerin ilk sıralamalarda yönetim yapısının gelişmiş olması, ekonomik yapının gelişmiş olması, yüksek yoğunluklu nüfusun olması, yüksek katlı yapılaşmanın olması, yaşamın daha modern bir tarza sahip olması niteliklerini aktardığı tespit edilmiştir.
- İkinci sıralamada ise ek olarak tarım dışı sektörlerin bulunmasına yönelik niteliklerin vurgulandığı görülmektedir.
- Üçüncü sıralamada ise yerleşik alanın büyüklüğüne ilişkin niteliklerin vurgulandığı görülmektedir.
- Tüm bu sıralamalar içinde ise sosyal yapıya ilişkin niteliklerin aktarımının çok az olduğu ve yoğunluk göstermediği tespit edilmiştir. Aynı şekilde doğal/çevresel yapıya ilişkin niteliklerin aktarımının çok az olduğu ve sadece 5. Sırada yoğunluk gösterdiği tespit edilmiştir.
- Tablo bir bütün halinde değerlendirildiğinde ise; öğrencilerin kent algılarında öncelikli olarak nüfus, yönetim ve ekonomik yapıya ilişkin niteliklerin ağırlıklı olduğu; sonrasında ise algı da sektörel yapı ve yapıli çevreye ilişkin niteliklerin yoğunlaştığı ve detaylandığı görülmektedir. Bu bakımdan, öğrencilerin kente ilişkin gözleme dayalı temel algısının öncelikli olarak fizik ve ekonomik çevrede yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Kentsel nitelikler ve niteliksel sıralamalar arasında yapılan korelasyonda da iki veri arasında pozitif yönlü, orta düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (p: 0.330, sigf:0.000) (Tablo 3). Basit doğrusal regresyon analizi ile bağımsız değişken kavramlar, bağımlı değişken kavram sıralaması olarak uygulandığında da ANOVA değerlendirmesi açısından sunulan önerme ve yorumun anlamlı bir sonuç verdiği görülmektedir (Tablo 4). Dolayısıyla, istatistiksel olarak savı desteklediği görülmektedir.

		Nitelik Sıralaması	Nitelik
Nitelik Sıralaması	Pearson Correlation	1	,330**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	287	287
Nitelikler	Pearson Correlation	,330**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	287	287

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3: Kentsel Nitelikler ve Niteliksel Sıralamalar Korelasyon Analizi.

ANOVA ^a						
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1	Regression	37.464	1	37.464	34.749	,000^b
	Residual	307.268	285	1.078		
	Total	344.732	286			

a. Dependent Variable: Kavramsal_sira_no

b. Predictors: (Constant), Kavram

Tablo 4: Basit Regresyon Analizi ANOVA Değerlendirmesi.

5. Sonuç ve Değerlendirmeler

Planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent, kente dair temel nitelikler ile Şehir ve Bölge Planlama öğrencilerinin “algıladıkları/gözlemledikleri” kent, kente dair temel nitelikleri ortaya koymak ve aralarındaki temel farklar/karmaşalar tartışmak amacıyla sahip bu çalışmada tüm bu incelemeler sonucunda getirilen temel yorumlar şu şekildedir:

- Kuramsal kent tanımlarından farklı olarak, öğrencilerin algısında yapılı çevre ve ulaşım yapısına yönelik ağırlık kazanan niteliklerin tanımlandığı görülmektedir. Bu bakımdan, kenti tanımlarken yönetim, nüfus, ekonomik ilişkiler ve sosyal yapının yanında özellikle

günümüz kentlerinde yapılı çevrede görülen bu değişim-dönüşüm süreci beraberinde farklı bir değer ve nitelik sistemini getirmiştir.

- Giriş bölümünde aktarıldığı üzere, kullanıcıların mekândan yere algı biçimlenmesinde en önemli etkenlerden biri imgemelerdir. Kullanıcıların kente ilişkin algısının temelini belleklerinde oluşturdukları imgelemeler meydana getirmektedir. Tablo verileri incelendiğinde ise, öğrencilerin kente dair getirdiği niteliklerde herhangi bir öznel imgelemenin bulunmadığı, yaşam tarzına yansıyan belirgin niteliklerin aktarılmadığı veya yaşam biçiminin sadece “modernlik” kavramı ile özetlendiği ve kentin çoğunlukla yönetim ve ekonomik organizasyonun bulunduğu bir fizik düzlemi olarak ifade edildiği tespit edilmiştir.
- Ortaya konan bu çalışmanın planlama eğitiminde ders kapsam ve içeriklerinin düzenlenebilmesinde ele alınabilecek etmenler ortaya koymaktadır. Öğrenci algısına yönelik yapılacak bu analizler ile algısal açıdan eksik olduğu konulara yönelik zorunlu/seçmeli dersler yeniden tanımlanabilir. Bu sayede stabil ve standart formata sahip bir şehircilik eğitiminden öte, dinamik ve öğrenci odaklı bir eğitim verilebilecek ve öğrencilerin kentin tüm niteliklerine ele alan bir algı geliştirmesi sağlanabilecektir.

Kaynakça

Akkoyunlu Ertan, K. (2008). Kent Hakkı Üzerine Düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4): 125-141.

Aydınlı, H. İ. & Çitftçi, S. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54): 192-200.

Camagni, R. & Capello, R. & Nijkamp, P. (1998). Towards sustainable city policy: An economy-environment technology nexus. *Ecological Economics*, 24(1): 103-118.

CD. (2021a). Land. *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/>, (erişim: 01.03.2021).

CD. (2021b). Space. *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/>, (erişim: 01.03.2021).

CD. (2021c). Place. *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/>, (erişim: 01.03.2021).

CD. (2021d). Urban. *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/>, (erişim: 01.03.2021).

Frug, G. E. (1980). The City as a Legal Concept. *Harvard Law Review*, 93(6): 1057-1154.

Gündüz, A. (2020). A Comprehensive Overview to City & Capitalism in the Axis of Max Weber. *Equinox Journal of Economics Business and Political Studies*, 7(2): 236-264.

Henig, J. R. (1992). Defining City Limits. *Urban Affairs Quarterly*, 27(3): 375-395. doi:10.1177/004208169202700304

Kaya, E. (2003). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul.

Kitchin, R. & Hubbard, P. (2018). *Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler*. Çev. Ş. E. Ataman, İstanbul, (Orijinal yayın tarihi, 2010).

Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent*. 2. bs, Çev. B. Onaran, İstanbul.

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. 2. bs., Çev. I. Ergüden, İstanbul. (Orijinal yayın tarihi, 1991).

Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. 1. bs., Çev. I. Ergüden, İstanbul. (Orijinal yayın tarihi, 1968).

Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent*. Çev. T. Tosun ve G. Koca, İstanbul. (Orijinal yayın tarihi, 1961).

Özdemir, E. (2010). Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar: Toplumsal Süreç ve/veya Mekânın Çözümlemesi. *İDEALKENT*, 1(1): 44-77.

Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site”den Dünya Kentine”. *Sayıştay Dergisi*, C:60: 129-151.

Rossi, A. (1984). *The Architecture of the City*. Çev. D. Ghirardo ve J. Ockman. Cambridge.

Sakarya, A. (2014). Kent Kavramı ve Planlama Üzerine. <https://ademsakarya.wordpress.com/2014/02/06/kent-kavrami-ve-planlama-uzerine/> (erişim: 24.02.2019).

Saunders, P. (1986). *Social Theory and the Urban Question*, 2.bs., London.

Simmel, G. (2012). The Metropolis and Mental Life. *The Urban Sociology Reader* içinde (2. Baskı., ss. 1-9). Routledge.

TDK. (2021a). Alan. *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>, (erişim: 01.03.2021).

TDK. (2021b). Mekân. *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>, (erişim: 01.03.2021).

TDK. (2021c). Yer. *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>, (erişim: 01.03.2021).

TDK. (2021d). Şehir. *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>, (erişim: 01.03.2021).

Topal, K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1): 276-294.

Tönnies, F. (1887). *Community and Society*, 1. bs., New York.

Turut, H. & Özgür, E. M. (2018). Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1): 1-19.

Weber, M. (2012). *Şehir Modern Kentin Oluşumu*, 10. bs., Çev. M. Ceylan, İstanbul.

Weeks, J. R. (2010). Defining Urban Areas. T. Rashed ve C. Jürgens (Ed.), *Remote Sensing of Urban and Suburban Areas* içinde, (ss. 33-45). Dordrecht.

Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. Çev. B. Duru ve A. Alkan, *20. Yüzyıl Kenti* içinde (ss. 77-106). Ankara.

Yükselbaba, Ü. (2017). Émile Durkheim'a göre toplum, düzen ve hukuk: Hukukun ve cezanın evrimi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 75(1): 191-226.